

Verslag Culture of War – Prof. Martin van Creveld

Op 12 maart 2009 organiseerde de Atlantische Commissie een lezing met de militair historicus Martin van Creveld, hoogleraar aan de Hebrew University of Jerusalem. Van Creveld hield zijn lezing in het kader van het verschijnen van de Nederlandse vertaling van zijn nieuwste boek, 'Culture of War'. *Buitenhof*-journalist Leonard Ornstein interviewde de schrijver na zijn lezing over oorlogscultuur.

In het algemeen wordt oorlog niet geassocieerd met cultuur. Sterker nog, oorlog wordt vaak gezien als iets dat cultuur vernietigt. Clausewitz, de beroemde negentiende-eeuwse Pruisische oorlogstheoreticus, rept in zijn werk *Vom Kriege* met geen woord over uniformen, parades, ceremonies of andere cultuuruitingen van oorlog.

Volgens Van Creveld zijn er tal van werken te noemen die oorlog beschouwen als een bron van vreugde. Zo noemt hij koning Agamemnon, de koning van Mycene die in Homerus' *Ilias* zijn troepen voorop gaat en een slachting aanricht onder zijn vijanden: iets dat Agamemnon een gevoel van macht en vreugde brengt. Ook haalt hij Robert E. Lee aan, de opperbevelhebber van de Zuidelijke staten tijdens de Amerikaanse burgeroorlog, die zei dat het maar goed was dat oorlog zo verschrikkelijk was, anders zou men er teveel van houden.

Een ander element dat oorlog tot een vreugde maakt is het spelelement. Niet alleen mensen die participeren in een oorlog, maar ook toeschouwers vinden oorlog 'vermakelijk' en beschouwen het als een sport. In de geschiedenis zijn hier ook talloze voorbeelden van te vinden, van David en Goliath tot de Romeinse Spelen en Middeleeuwse toernooien. Ook nu nog is oorlog als spelelement veelvoorkomend en zijn er nog altijd toeschouwers. Zo komt oorlog veel voor in kranten, films en computerspellen. Echte oorlogen worden ook gevolgd door massa's mensen, zowel op het internet als in het echt. Tijdens de recente Gaza-oorlog, stonden de Israëlische heuvels vol met toeschouwers.

Uit de oorlogsbeoefening is een immense, extreem ontwikkelde cultuur ontstaan. In tribale samenlevingen werden krijgers beschilderd, en wapens werden door de geschiedenis heen groots versierd en worden nu in musea tentoongesteld. Deze oorlogscultuur heeft zich verder ontwikkeld en uit zich onder andere in uniformen, ceremonies en muziek.

Een ander element van de oorlogscultuur is het geheel aan regels en wetten dat in de loop van de geschiedenis is ontstaan. Oorlog is een georganiseerde activiteit en er bestaat geen georganiseerde activiteit zonder regels. Die regels worden wel eens overtreden, maar dat is altijd het geval met regels; anders waren ze ook niet nodig geweest.

De oorlogscultuur met al zijn facetten doet niet onder voor elke andere menselijke cultuur. Er is echter één verschil: de cultuur van oorlog is één van de oudste en ligt ten grondslag aan veel andere culturen.

Oorlog gaat niet om het doden, maar om dood gaan, zegt Van Creveld. Als het enkel om doden gaat, is het een slachting. In een oorlog gaat het er om dat beide partijen bereid zijn om te sterven. Mensen offeren zich niet op vanuit egoïstische motieven, maar sterven opdat een ander belang kan overleven. Oorlogscultuur is hierbij van groot belang. Het zorgt er namelijk voor dat het opofferen van je leven een betekenis krijgt. De manier waarop de oorlogscultuur dit betekenis geeft is paradoxaal. We zijn niet dom, we weten dat een parade niets anders is dan een groep mensen die zich raar voortbeweegt. Een vlag is maar een stuk doek. Toch wordt er door oorlogscultuur een symbolische betekenis gegeven aan dit soort zaken. Men doet alsof het allemaal waarde heeft, maar *'it's all make believe'*, aldus Van Creveld. En dat is de paradox: dat deze uitingen van oorlogscultuur 'alleen nuttig zijn omdat ze niet nuttig zijn'.

Een land heeft dus een oorlogscultuur nodig om effectief een oorlog te kunnen voeren. Als een land zijn oorlogscultuur verliest dan zijn er volgens Van Creveld vier scenario's mogelijk.

- Ten eerste bestaat er de mogelijkheid van een 'woeste horde': wilde, ongeorganiseerde groepen mensen die nutteloos zijn op een slagveld.
- Het tweede scenario is een 'zielloze machine'. Een voorbeeld hiervan zijn de Duitse strijdkrachten. Na de Tweede Wereldoorlog is er geen sprake meer van een oorlogscultuur omdat men bang is voor referenties aan nazi-Duitsland.
- De derde mogelijkheid is het verliezen van moed en dat men zich niet verdedigt in extreme omstandigheden.
- Het laatste scenario is de opkomst van feminisme. Door een teveel aan vrouwen in het leger, verliest de organisatie aan prestige, zowel in de ogen van mannen als van vrouwen.

In de discussie gaf Van Creveld aan dat een dreiging noodzakelijk is voor het voortbestaan van een oorlogscultuur. Zo heeft een land als Nederland volgens hem geen oorlogscultuur door het gemis van een externe dreiging, maar zal het in de toekomst mogelijk te maken krijgen met een interne dreiging. Volgens Van Creveld kunnen dergelijke interne dreigingen ontstaan vanuit minderheden zodra die twintig procent van de bevolking van een land uitmaken.

Na het verdwijnen van een dreiging is het erg moeilijk om een oorlogscultuur weer op te bouwen en kunnen echte oorlogen moeilijk gevoerd worden. Alleen oorlogscultuur kan mensen voorzien van de motivatie om zich op te offeren. Om deze motivatie te creëren kan het net als elke andere cultuur 'extravagant, ridicul en zelfs contraproductief' zijn, maar uiteindelijk levert het trots op, en trots is hetgeen waar oorlog om draait.

Matthijs van Duijn